

# Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84145,Spasowicz-Tomasz.html>  
2022-10-03, 16:31

## Spasowicz Tomasz

SPASOWICZ Tomasz (15 VII 1890, Lublin – 16 XII 1970, Warszawa), chemik, twórca polskiej insuliny. Syn Tomasza i Magdaleny Dejutrek.

Kształcił się w Gimnazjum im. S. Staszica w Lublinie (za udział w strajku szkolnym w 1905 przez rok był pozbawiony prawa uczęszczania do szkoły), w 1909–12 studiował na wydziale chemii i barwników w École Supérieure des Textiles w Verviers (prow. Liège) w Belgii, uzyskując dyplom inżyniera, a następnie pracował tam w zakładach przemysłowych Peltzer et Fils. W 1914 podjął pracę w Fabryce Barwników Anilinowych Allart, Rousseau et Cie w Zgierzu, ale już jesienią tego roku przeniósł się do cukrowni „Milejów” k. Lublina.

W 1917–23 był kierownikiem Miejskiego Laboratorium Chemicznego w Lublinie, a jednocześnie, od 1921 pracował w lubelskim oddziale Państwowego Zakładu Higieny (PZH). W ramach bezpłatnego urlopu pogłębiał studia chemiczne w Belgii i Francji; w 1923 uzyskał dyplom chemika w Institut Polytechnique w Liège. W 1925 uzyskał drugi dyplom inżyniera chemika na uniwersytecie w Tuluzie, a w 1926 dyplom licencjata nauk chemicznych (odpowiadający stopniowi magistra), wydany przez ministra oświaty Republiki Francuskiej.

Po powrocie do kraju w 1926–27 pracował w lubelskim oddziale PZH. Z inicjatywy prof. K. Funka jesienią 1927 S. wyjechał jako stypendysta fundacji Rockefellera do Kanady, USA i Anglii w celu zapoznania się z produkcją insuliny w najlepszych ośrodkach badawczych, zajmujących się tą problematyką, m.in. w Kanadzie pracował u jednego z odkrywców insuliny, laureata Nagrody Nobla J.J.R. Macleoda, w Zakładzie Fizjologii uniwersytetu w Toronto.

Po powrocie do kraju, jesienią 1928 zorganizował i kierował

wydziałem organopreparatów w dziale surowic i szczepionek PZH w Warszawie, w którym już od 1924 dr J. Celarek prowadził badania nad insuliną i wytwarzał ją w skali laboratoryjnej, ale preparat ten szybko tracił siłę działania. Dopiero S. w 1928 otrzymał czynną insulinę o trwałej mocy i nadającą się do przechowywania, szybko też uruchomił produkcję insuliny na skalę przemysłową. Produkowano ją w dużych ilościach i od 1935 eksportowano insulinę w formie czystej oraz w postaci gotowych form leczniczych do Czechosłowacji, Estonii i Jugosławii.

W 1938 S. uruchomił produkcję insuliny cynkowo-protaminowej opracowaną na podstawie własnego patentu – w metodzie wykorzystywano protaminę uzyskiwaną z tzw. mleczka ryb łososiowatych, pstrągów i troci. Z połączenia z protaminą insulina uwalniała się stopniowo, mogła więc być stosowana jako forma leku o przedłużonym działaniu hipoglikemicznym. Dzięki pracom S. Polska stała się czwartym krajem w Europie, który produkował insulinę, a wytwarzano ją w takiej ilości, że była niezależna od importu z innych krajów.

Podczas okupacji niemieckiej, mimo zakazu władz, S. nadal prowadził produkcję insuliny, choć w ograniczonych ilościach z powodu braków surowca. W VIII 1944, podczas powstania warszawskiego, S. wraz z innymi pracownikami PZH został wyprowadzony na rozstrzelanie, i tylko dzięki przypadkowi uniknął egzekucji. W II 1945 przystąpił do odbudowy Wytwórni Organopreparatów PZH i w tymże roku uruchomił na nowo produkcję insuliny, pituitrolu i wyciągów z wątroby.

W 1952 opracował nową metodę produkcji insuliny z cynkiem i globiną otrzymywaną ze świeżej krwi krów lub koni. Produkowano ją w Warszawskiej Wytwórni Surowic i Szczepionek (WWSS); później produkcję przejęły Tarchomińskie Zakłady Farmaceutyczne „Polfa”, część jej była przeznaczona na eksport do Danii i Holandii.

S. uzyskał również patenty na metody otrzymywania innych organopreparatów. W 1930 na metodę otrzymywania wyciągu z tylnego płata przysadki mózgowej, produkcję uruchomiono w 1934, preparat nazwano „Pituitrol PZH”; w

1937 uzyskał patent na produkcję hormonu tyreotropowego. W 1937 na otrzymanie „Extractum Hepatis PZH”; w 1959 opracował i wprowadził do produkcji metodę wytwarzania 1% siarczanu protaminy, przywracającego normalną krzepliwość krwi po stosowaniu heparyny.

W PZH pracował do 1954, od 1950 także w WWSS „Biomed” (w 1954–59 był tam kierownikiem Zakładu Chemii, w 1959–66 dyrektorem technicznym). Po przejściu na emeryturę w 1966 pozostał konsultantem WWSS, prowadził badania nad otrzymaniem glukagonu, somatotropiny, prolaktyny i hialuronidazy. Był też wieloletnim konsultantem przy uruchamianiu produkcji w Zakładach Farmaceutycznych „Polfa”, współtwórcą wielu usprawnień produkcyjnych. Wykładał technologię preparatów organoterapeutycznych na wydziale farmacji UW.

Za zasługi dla rozwoju przemysłu farmaceutycznego został m.in. odznaczony Medalem 10-lecia Niepodległości Polski (1930), Złotym Krzyżem Zasługi (1938 i 1947); nagrodą naukową za pracę *Wiązania insuliny z jonami metali* (1948); Medalem X-lecia Polski Ludowej; Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1963).

Z żoną, Janiną z Mroczkowskich, lekarką, miał troje dzieci: artystkę malarzkę Magdalenę, lekarkę Elżbietę i inżyniera mechanika Tomasza.

PSB (S.T. Sroka).

T. Kikta: *Tomasz Spasowicz – twórca polskiej insuliny*, „Farmacja Polska” 1980, nr 3; R. Rembieniński, B. Kuźnicka: *Historia farmacji*, Warszawa 1987; T. Spasowicz: *Działanie hipoglikemiczne przetworu insulina + Zn + globina*, „Polski Tygodnik Lekarski” 1954, nr 4; tegoż: *Przetwory insulinowe o przedłużonym działaniu hipoglikemicznym (z Warszawskiej Wytwórni Surowic i Szczepionek Wydział Organopreparatów)*, „Polski Tygodnik Lekarski” 1953, nr 7.

Anna Trojanowska

[Poprzedni](#)  
[Następny](#)